

С. В. Чеботарьов,
кандидат економічних наук

А. І. Лисогор,
ДЗ «Луганський національний університет
ім. Тараса Шевченка», м. Старобільськ

РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку економіки України критично важливими є інвестиційні процеси як основні рушії інтеграції економіки держави у світове господарство, без чого неможливий інтенсивний шлях її розвитку. Актуальнішою проблемою є те, що інвестиційна діяльність в Україні наразі відзначається вкрай низьким рівнем законодавчого врегулювання, що зумовлює зниження рівня інвестування. Дослідження тенденцій розвитку інвестиційної діяльності в країні протягом останніх років, визначення проблем та напрямів підвищення її ефективності сприятиме подоланню інвестиційної кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Враховуючи постійну актуальність проблем інвестиційної діяльності в Україні, останні представлено достатньо широким спектром досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, Л.В. Лешанич [0] та Ю.Г. Левченко [0] розглядають процес розвитку інвестиційної діяльності в Україні та роблять спроби виділити шляхи подолання негативних факторів інвестиційної привабливості. Є.М. Лимонова [0] та М.А. Однорог [12] досліджують, відповідно, проблеми інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій в Україні та підприємств аграрного сектора. Праці В.Г. Андреевої [0], М.І. Сокач [14], О.О. Єгорової [0] та О.В. Бражко [0] стосуються оцінки реального стану та засобів стимулювання інвестиційної діяльності в Україні. Інвестиційно-інноваційні аспекти розвитку України в контексті сучасних глобальних викликів набули системного аналізу в роботі В.І. Ляшенка та Є.В. Котова [0].

Мета статті – аналіз сучасного стану та основних проблем інвестиційної діяльності в Україні, загострення уваги на шляхах її активізації.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап функціонування реального сектору економіки відбувається в умовах існування негативних макроекономічних тенденцій в економіці України. М.І. Сокач називає це причиною зниження підтримки інвестиційної діяльності підприємств реального сектору економіки з боку держави та суб'єктів фінансово-кредитного сектору, неякісної системи її фінансового забезпечення для залучення фінансово-кредитних та інвестиційних ресурсів і їх ефективного використання, низької інвестиційної активності підприємств промисловості та конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг [0, с. 172].

Як зазначає Л.В. Лешанич, пріоритетним напрямом активізації інвестиційної діяльності суб'єктів реального сектору економіки та його стійкого функціонування є формування системи якісного фінансового забезпечення, спрямованої на залучення інвестиційних ресурсів і їх раціональне використання [0, с. 43]. Так, за період 2014-2016 рр. в Україні спостерігається збільшення обсягів капітальних інвестицій підприємств реального сектору економіки в цілому на 48,7% (табл. 1).

Таблиця 1

Капітальні інвестиції підприємств реального сектору економіки за 2014-2016 рр.*

Роки	Освоєно капітальних інвестицій, млн грн	% до попереднього року
2014	219420	75,9
2015	273116	98,3
2016	326164	119,4

* Складено та розраховано авторами за матеріалами Державної служби статистики України.

При цьому, за період 2014-2016 рр. цей показник має позитивну тенденцію до зростання: у 2015 р. – на 53696 млн грн (або на 22,4%) порівняно з 2014 р. та у 2016 р. – на 53048 млн грн (або на 21,1%) порівняно з 2015 р.

Аналізуючи обсяги капітальних інвестицій підприємств реального сектору економіки, на думку Ю. Г. Левченко, слід звернути увагу на їх структуру за джерелами фінансування [0, с. 66]. Основним джерелом капітальних інвестицій є власні кошти підприємств та організацій, частка яких складає 60-70% від загального обсягу (табл. 2).

Так, за період 2015-2016 рр. спостерігається стабільна тенденція до збільшення цього показника: у 2015 р. – на 29721 млн грн (або на 16,1%) порівняно з 2014 р., у 2016 р. – на 42048 млн грн (або на 18,6%) порівняно з 2015 р., тобто простежується позитивна динаміка. Аналогічній тенденції піддалося також фінансування за рахунок коштів місцевих бюджетів – зростання відбулося на 1,9%.

Поряд з цим, частка інших джерел фінансування інвестицій у загальній структурі за період 2015-2016 рр. має негативні тенденції: фінансування за рахунок коштів державного бюджету зменшилось

на 0,2%, банківського кредитування та інших позик – знизилася на 0,5%, коштів населення на будівництво житла – знизилася на 2,8%, інших джерел – знизилася на 0,5%. Це свідчить про відсутність єдиної узгодженої стратегії фінансового забезпечення

на загальнодержавному рівні, обмеженість доступу до банківських кредитів і недосконалу систему альтернативних механізмів фінансування суб'єктів реального сектору економіки України.

Таблиця 2

Капітальні інвестиції у розрізі джерел фінансування за 2014-2016 рр.*

Джерела фінансування	2014	% до 2013 р.	2015	% до 2014 р.	2016	% до 2015 р.
Усього	219420		273116		326164	
у тому числі:						
кошти державного бюджету	2739	1,2	6920	2,5	7469	2,3
кошти місцевих бюджетів	5918	2,7	14260	5,2	23225	7,1
власні кошти підприємств та організацій	154630	70,5	184351	67,5	226399	69,4
кредити банків та інші позики	21739	9,9	20740	7,6	23250	7,1
кошти іноземних інвесторів	5640	2,6	8185	3,0	9417	2,9
кошти українських інвестиційних компаній та фондів	1504	0,7	1103	0,4	2151	0,7
кошти населення на будівництво житла	22064	10,0	31985	11,7	29118	8,9
інші джерела фінансування	5186	2,4	5572	2,1	5136	1,6

* Складено та розраховано за матеріалами Державної служби статистики України.

Однак слід зауважити, що виключенням є кошти іноземних інвесторів, частка яких у 2016 р. порівняно з 2014 р. збільшилась на 59,9% та склала 9417 млн грн. При цьому, за даними Міністерства закордонних справ України обсяг залучених прямих іноземних інвестицій в економіку України станом на 1 липня 2015 р. становив 42851,3 млн дол. США [0], що в розрахунку на одну особу населення складає 1000,5 дол. Протягом січня-червня 2015 р. іноземні інвестори вклали в економіку України 1042,4 млн дол. і вилучили 351,3 млн дол. США акціонерного капіталу. Скорочення вартості прямих інвестицій сукупно за переоцінкою, втратами та перекласифікацією склало 3604,0 млн дол.

Згідно з даними Міністерства економічного розвитку та торгівлі України [0], домінуючими за показником залучення капітальних інвестицій протягом 2014-2016 р. є сфери промисловості, будівництва, сільського, лісового та рибного господарства, транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності. Основне джерело фінансування капітальних інвестицій – власні кошти підприємств і організацій, на основі яких протягом 2016 р. було освоєно 69,4% вкладень. Частка банківських кредитів та інших позик у загальному обсязі капіталовкладень склала 7,1%. 9,4% капітальних інвестицій було освоєно за рахунок державного і місцевих бюджетів, частка коштів від іноземних інвесторів склала 2,9% усіх капітальних вкладень, частка коштів населення на будівництво житла досягла 8,9%. При цьому, частка інших джерел фінансування становила 1,6% [6].

Аналізуючи вищевикладене, слід зазначити, що Україна залишається досить привабливою для інвестицій, бере активну участь у світових процесах і достатньо активно інтегрується у світове господарство. Однак, як показує рейтинг інвестиційної привабливості країн світу International Business Compass за 2016 р., опублікований компанією BDO, Україна порівняно з минулим роком опустилася на 41 позицію, та зайняла 130 місце порівняно з 89 у 2015 р. У 2014 р. Україна займала 109 місце [13].

За даними рейтингу легкості ведення бізнесу Світового банку Україна цього року посіла 80 місце і покращила свою позицію на 3 пункти порівняно з минулим роком. Крім того, Є.М. Лимонова відзначає, що минулого року в Україні було досягнуто важливого прогресу в реєстрації підприємств – з 30 на 20 місце; у підключенні до електромереж – з 137 до 130 місця; у сфері оподаткування – зі 107 до 84 місця. Однак погіршилися показники у сферах розв'язання проблем з неплатоспроможності – зі 141 до 150 місця, у сфері міжнародної торгівлі – зі 109 до 115 місця, у галузі реєстрації власності – з 61 до 63 місця та доступу до кредитів – з 19 до 20 місця [10]. Не зазнали змін і показники щодо одержавлення інвесторами дозволів на будівництво, що також слід віднести до негативних сигналів.

Оцінюючи інвестиційну діяльність суб'єктів реального сектору економіки України, слід зазначити, що з метою створення нових умов для ведення бізнесу, які покликані забезпечити відновлення економіки України та її стабільний розвиток, протягом 2014-2016 рр. урядом України здійснено комплекс заходів.

Зокрема, В.Г. Андреева зазначає, що держава створила правове поле для інвестування у сфері державно-приватного партнерства, яким визначено гарантії діяльності інвесторів, основні засади реалізації міжнародного партнерства в Україні в економічній і організаційній сферах [0, с. 70].

О.О. Єгорова вказує, що важливим кроком стало прийняття застосування на території України до іноземних інвесторів національного режиму інвестиційної діяльності, тобто створення рівних умов діяльності з вітчизняними інвесторами, згідно з якими іноземні інвестиції не підлягають націоналізації [0, с. 92]. При цьому, у разі припинення інвестиційної діяльності іноземний інвестор має гарантії повернення його інвестицій у натуральному вигляді або в інвестованій валюті без митних зборів, а також доходів від інвестицій у товарній формі або грошовому еквіваленті. Крім того, державою гарантується безперешкодний і терміновий переказ інвестору прибутків й інших коштів в іноземній валюті, які були одержані за рахунок здійснення іноземних інвестицій за умови їх законності.

М.А. Однорог підкреслює значимість створення та функціонування Ради експортерів та інвесторів України, яка сприяє належному забезпеченню зовнішніх політичних і економічних пріоритетів, входу українських товаровиробників на зарубіжні ринки, захисту їх економічних і торговельних інтересів за рубежом і залученню прямих іноземних капіталовкладень в економіку країни [0].

І.І. Біломістна акцентує увагу на створенні Національної інвестиційної ради, яка забезпечує активізацію роботи, спрямованої на розвиток і реалізацію інвестиційного потенціалу України, зростання обсягів іноземних інвестицій, підтримки найважливіших системних та інституційних інвестиційних проєктів, покращення інвестиційного клімату України, гарантій захисту прав інвесторів та сприяє ефективній співпраці інвесторів з державними органами [0, с. 33].

Також, як зазначає О.В. Бражко, постійним явищем стало проведення урядом бізнес-форумів, на які запрошуються потенційні іноземні інвестори, що сприяє пошуку ефективних механізмів залучення в економіку держави іноземних інвестицій [0, с. 34].

Всі ці заходи сприяють поліпшенню інвестиційної привабливості України та зростанню обсягів іноземних інвестицій у роботу підприємств реального сектору економіки та держави в цілому, однак є недостатніми для необхідного Україні «інвестиційного стрибка». З урахування цього, першочерговими заходами, які мають бути здійснені для підвищення рівня інвестиційної діяльності в Україні, повинні стати структурні зміни державної інвестиційної політики, тобто економічні, організаційно-правові та інші заходи держави, спрямовані на покращення інвестиційного клімату, ефективності державної економіки, а також правові та адміністра-

тивні заходи, метою яких є активізація інвестиційних процесів.

Враховуючи негативні тенденції інвестиційного розвитку України та недостатній, а подекуди й негативний вплив державної регуляторної політики на інвестиційну діяльність, вона має адаптуватися до нової економічної реальності.

Є підстави вважати, що до основних напрямів активізації інвестиційної діяльності в сучасних умовах в Україні буде доцільним виокремити такі.

1. Запровадження механізму використання зовнішніх позик переважно на інвестиційні цілі, оскільки зростання залежності від кредитів міжнародних інституцій часто призводять до прийняття рішень, спрямованих виключно на гарантування виконання наявних боргових зобов'язань, при чому ігноруються потреби довгострокових інвестицій у соціально-економічний розвиток.

2. Визнання ключовим інтересом держави відстоювання власних позицій України на світовій економічній арені шляхом протистояння транснаціональним корпораціям, дії яких спрямовані на швидке збагачення та контроль фінансових потоків, що не в інтересах українського суспільства. На сьогодні в Україні спостерігається надмірна експансія іноземних капіталів у стратегічних для економічної безпеки сферах національного господарства, зокрема, фінансовому та енергетичному секторах [0, с. 21]. Фактично, єдиним стратегічним економічним ресурсом залишилася земля сільськогосподарського призначення. Враховуючи останні геополітичні тенденції, насамперед, вихід з ЄС Великобританії та політичні настрої інших країн доцільно крім безальтернативного пов'язування майбутнього економіки України зі вступом до ЄС паралельне налагодження взаємовигідних торговельно-економічних відносин з країнами ЄС із лобюванням, у першу чергу, національних економічних інтересів і розширення експортної діяльності.

3. Підвищення інвестиційного потенціалу країни за рахунок ефективних механізмів перетворення внутрішніх заощаджень в інвестиційний капітал. Це потребує акумулювання внутрішніх заощаджень і їх доцільний перерозподіл у якості інвестицій для стратегічно важливих галузей національного господарства. Основною проблемою реалізації такого заходу є відсутність довіри населення до зберігання коштів у банках, зниження реальних доходів населення та значна заборгованість із виплати заробітної плати у трудомістких галузях [0, с. 66].

4. Умовою активізації інвестиційної діяльності є дотримання експансивної монетарної політики, що вимагає розширення грошової пропозиції, стійкого зниження облікової ставки при одночасному комплексному застосуванні немонетарних механізмів зниження інфляції. Необхідно впровадити механізм цільового випуску облігацій внутрішніх дер-

жавних позик для фінансування пріоритетних інвестиційних проєктів і встановити державні преференції для інвестиційного кредитування бізнесу, що дасть змогу розширити доступ малому та середньому бізнесу до кредитних ресурсів на оптимальних умовах і відсоткових ставках [0, с. 67].

5. Необхідно дотримуватися політики деофшоризації для стимулювання суб'єктів господарювання повертати капітали в Україну, не допускаючи виведення їх в офшорні зони. Такими заходами мають стати податкові «канікули» і пільги для суб'єктів інвестиційної діяльності щодо повернутих раніше виведених коштів та впровадження ефективного механізму захисту приватних капіталів у банківській системі країни.

6. Впровадження інноваційно-інвестиційних кластерів шляхом надання субсидій, безвідсоткових інвестиційних кредитів, спрямованих на створення інноваційної продукції та технологій, зниження податкового тиску на кластерні суб'єкти господарювання за рахунок звільнення їх від податку на прибуток в частині коштів, інвестованих в інновації та виключення витрат на науково-дослідні й дослідно-конструкторські роботи з бази оподаткування, формування механізму держзамовлення інноваційної продукції, впровадження кластерних програм, які включають стимулювання міжнародного співробітництва [14, с. 174]. У першу чергу слід створити інноваційно-виробничі кластери у сільськогосподарській і деревообробній галузях, військово-промисловій сфері та авіабудуванні.

Слід зауважити, що за існуючих умов обмеженості у національній економіці фінансових ресурсів, активізація інвестиційної діяльності регуляторним шляхом має проводитися комплексно із заходами макроекономічної політики покращення інвестиційного клімату.

Засади активізації інвестиційної діяльності мають передбачати створення державних управлінських інституцій, діяльність яких ґрунтуватиметься на основі державно-приватного партнерства й інвестиційних стратегій, які включатимуть акумулювання та ефективний перерозподіл фінансових ресурсів крупних гравців бізнесу, домогосподарств і держави з метою забезпечення сталого економічного розвитку і переведення поступу країни на випереджаючу модель постіндустріального розвитку.

Перспективним шляхом підвищення ефективності функціонування суб'єктів реального сектору економіки України є розвиток його інноваційної інфраструктури та модернізація системи реалізації інтелектуального капіталу, тоді як недостатня інноваційна діяльність є головною причиною низької конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг. Отже, її активізація потребує покращення фінансово-інвестиційної забезпеченості підприємств, розвитку організаційно-комунікаційної інфраструкту-

ри інноваційної діяльності, зростання стимулів до реалізації науково-дослідних проєктів і впровадження їх результатів у виробництво.

Висновки. Для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України є необхідним стабільне зростання інвестицій в країну. З цією метою державі слід максимально сприяти розвитку інвестиційної діяльності, пріоритетними шляхами чого мають стати: дотримання активної позиції залучення інвестицій, підтримка програм та проєктів закордонних і вітчизняних інвесторів, створення сприятливого інвестиційного клімату, забезпечення прозорості та партнерських стосунків між державою й інвесторами, розвиток інвестиційного ринку і сприяння його інтеграції у світовий економічний простір. Лише за умови чіткого контролю та активної державної позиції можна досягти швидкого й стабільного інвестиційного розвитку, який, у свою чергу, дасть поштовх розвитку економіки та поліпшенню бізнес-клімату. Держава повинна на основі ґрунтовного наукового аналізу, а не політичних пріоритетів, обирати найважливіші галузі економіки, які потребують першочергового інвестування, тобто ті, які мають значний потенціал і є характерними саме для України (у першу чергу промисловість та сільське господарство).

Література

1. **Андрєєва В. Г.** Оцінка сучасного стану інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств реального сектору економіки України / В. Г. Андрєєва, О. О. Сосновська // Проблеми економіки. – 2016. – № 1. – С. 68-74.
2. **Біломістна І. І.** Особливості інвестиційної діяльності в Україні / І. І. Біломістна, О. М. Біломістний, А. А. Тарусіна // Вісник Університету банківської справи. – 2016. – № 1-2. – С. 30-34.
3. **Бражко О. В.** Вплив галузевої диференціації на інноваційну і інвестиційну діяльність в регіонах України / О. В. Бражко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2016. – № 6. – С. 31-35.
4. **Єгорова О. О.** Удосконалення територіально-організаційних інструментів стимулювання інвестиційної діяльності в Україні / О. О. Єгорова // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія : Економіка та менеджмент. – 2016. – № 9. – С. 85-94.
5. **Інвестиційний** клімат в Україні [Електронний ресурс] / Міністерство закордонних справ України. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/invest-climat>.
6. **Капітальні** інвестиції у I півріччі 2016 року [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=6f33f1d7-91e8-4d49-9f48-1a87006f910c>.
7. **Кривець Ю.М.** Особливості здійснення інвестиційної діяльності та інвестиційна привабливість корпоративних агроформувань / Ю. М. Кривець // Інвестиції: практика

та досвід. – 2016. – № 8. – С. 19-22. 8. **Левченко Ю. Г.** Інвестиційна діяльність в Україні та пріоритетні напрями посилення державної інвестиційної політики / Ю. Г. Левченко, Т. Д. Іщенко // Агроінком. – 2013. – № 7-9. – С. 65-68. 9. **Лешанич Л. В.** Розвиток інвестиційної діяльності в Україні та шляхи подолання інвестиційної кризи / Л. В. Лешанич, С. В. Гунда // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2015. – Вип. 31(2). – С. 43-45. 10. **Лимонова Є. М.** Інвестиційна діяльність ТНК в Україні: проблеми і перспективи / Є. М. Лимонова // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2013. – № 3. – С. 67-72. 11. **Ляшенко В.І.** Україна XXI: неоіндустріальна держава або «крах проекту»? : монографія / В.І. Ляшенко, Є.В. Котов; НАН України, Ін-т економіки пром-сті; Полтавський ун-т економіки і торгівлі. – Київ, 2015. – 196 с. 12. **Однорог М. А.** Інвестиційна діяльність і глобалізація аграрних підприємств України [Електронний ресурс] / М. А. Однорог // Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки. – 2016. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2016_1_18. 13. **Рейтинг** інвестиційної привабливості країн BDO International Business Compass 2016 [Електронний ресурс] / BDO Україна. – Режим доступу: <http://www.bdo.ua/uk-ua/news-2/2016/business-compass-2016>. 14. **Сокач М. І.** Стан та розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні / М. І. Сокач, А. С. Цікал, Л. С. Гаватюк // Молодий вчений. – 2016. – № 1(1). – С. 171-174. 15. **Статистичний збірник** «Капітальні інвестиції в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ6_u.htm. 16. **Швайдак В. М.** Регуляторні засади активізації інвестиційної діяльності / В. М. Швайдак // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 2. – С. 63-67.

Чеботарьов С. В., Лисогор А. І. Розвиток інвестиційної діяльності в Україні

Предметом дослідження статті виступає інвестиційна сфера української економіки, а метою – вивчення сучасного стану інвестиційної діяльності в

Україні, з'ясування провідних перспектив і проблем, з якими стикаються національні та іноземні інвестори, й доведення потреби в удосконаленні організації державного управління інвестиційною діяльністю. Результати дослідження відображають пропозиції щодо основних напрямів ефективного розвитку вітчизняної інвестиційної сфери.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційна політика, державне управління, інвестиційне партнерство, капітальні інвестиції.

Чеботарёв Е. В., Лысогор А. И. Развитие инвестиционной деятельности в Украине

Предметом исследования выступает инвестиционная сфера украинской экономики, а целью – изучение современного состояния инвестиционной деятельности в Украине, определение ведущих перспектив и проблем, с которыми сталкиваются национальные и иностранные инвесторы, и доведение потребности в совершенствовании организации государственного управления инвестиционной деятельностью. Результаты исследования отражают предложения относительно направлений эффективного развития инвестиционной сферы.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный климат, инвестиционная политика, государственное управление, инвестиционное партнерство, капитальные инвестиции.

Chebotarov Ie., Lysogor A. The development of investment activities in Ukraine

The subject of research is the investment sector of the Ukrainian economy, and the objective is to study the current state of investment activities in Ukraine, to identify the best prospects and problems faced by national and foreign investors and bringing the needs to improve the organization of state management of investment activities. The results of the study reflect the proposals on directions of effective development of the investment sphere.

Keywords: investments, investment climate, investment policy, governance, investment partnerships, capital investment.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2017

Прийнято до друку 12.09.2017